

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПРЕДУЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА“

ПЕНКА КРЪСТЕВА ВЪЛЧЕВА

**РАЗВИТИЕ НА КОМУНИКАТИВНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ
ЧРЕЗ ТВОРЧЕСКИЯ РАЗКАЗ В ПОДГОТВИТЕЛНА ГРУПА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане
на образователната и научна степен „Доктор”

Област на висшето образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по...

Докторска програма:

Методика на обучението по български език и литература

Научен ръководител: проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов

Пловдив, 2017 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита на заседание в разширен състав на катедра „Предучилищна педагогика” при Педагогически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски” на 16.05.2017 г.

Дисертационният труд “Развитие на комуникативната компетентност чрез творческия разказ в подготвителна група” се състои от: заглавна страница, съдържание, увод, три глави, заключение с декларация за оригиналност и декларация за информирано съгласие, библиография и приложения. Основният текст на дисертационния труд съдържа 260 страници, в които са включени 34 таблици, 62 диаграми, 7 схеми и 2 фигури. Текстът съдържа 11 страници с литературни източници, от които 182 на кирилица и 19 на латиница. Приложението е с обем от 55 страници.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 19.09.2017 г. от 12:00 часа в малката заседателна зала на нова сграда, етаж II на ПУ „Паисий Хилендарски“ на открито заседание пред научно жури в състав: проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов, проф. д-р Румяна Димитрова Танкова, проф. д-р Маргарита Тодорова Терзиева, доц. д-р Мариана Асенова Балабанова, доц. д-р Фани Евгениева Бойкова – назначено от Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в библиотеката при Педагогически факултет на ПУ “Паисий Хилендарски”, бул. “България” № 236, гр. Пловдив.

Авторефератът е публикуван в сайта за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“ – www.procedures.uni-plovdiv.bg

Съдържание:

Увод.....	5
Глава първа. Теоретични аспекти на развитието на комуникативната компетентност на децата и съвременните ѝ проявления в родноезиковото обучение в предучилищна възраст	
1.1. Дефиниране на комуникативната компетентност като понятие в теорията и практиката на езиковото обучение в предучилищна възраст.....	6
1.2 Съдържание и функции на комуникативната компетентност като понятие в теорията на езиковото обучение. Връзки и взаимоотношения на понятието с други основни понятия от понятийния апарат на методиката на обучение по български език.....	6
1.3. Модел на комуникативна компетентност.....	6
1.4. Комуникативните умения - самоцел или необходима компетентност.....	6
1.5.Особености на комуникативната ситуация в процеса на овладяване на езика и развитие на речта в предучилищна възраст.....	7
1.6. Комуникативност и свързаност на речта.....	7
1.7. Комуникативност и семантика на речта.....	7
1.8.Психолингвистичен модел на пораждање на речта.....	7
1.9.Теоретични основи на методиката за развитие на речта в предучилищна възраст.....	7
1.10. Образователни цели на единната система за предучилищна подготовка и овладяване на българския език в подготвителната за училище група.....	8
Глава втора: Творческият разказ като средство за развитие на комуникативно-речевите умения на децата в подготвителна група	
2.1. Творческият разказ като текст.....	8
2.2. Речевата ситуация и нейното отразяване в текста.....	8

2.3. Проблемът за „гледната точка“ в речевото изказване на детето.....	8
2.4. Разказът – особености, класификации и методически похвати в обучението по разказване.....	9
2.4.1. Особености на детския разказ.....	9
2.4.2. Класификации на детския разказ.....	9
2.4.3. Систематизиране на словесни методи и методически похвати за развитие на творческия разказ	9
2.4.4. Систематизиране на творчески методи и техники за развитие на словесно-творческите умения на децата.....	9
2.5. Развитие на комуникативно-речевите умения чрез творческия разказ в подготвителна група. Същностни особености, принципни положения и подходи.....	9
2.6. Етапи в развитието на комуникативно-речевите умения чрез творческия разказ в подготвителна група.....	10
2.7. Технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група.....	10
Глава трета. Експериментално изследване върху уменията на децата да продуцират творчески разкази, притежаващи характеристиките на текстове.	
3.1. Обект и предмет на изследването.....	15
3.2. Цел и задачи на изследването.....	15
3.3. Хипотези на изследването.....	16
3.4. Организация и методика на изследването.....	16
3.5. Критерии и показатели за анализиране на резултатите.....	17
3.6. Методика на предварителния етап и анализ на резултатите.....	18
3.7. Методика на констатиращия етап.....	22

3.8. Методика	на	формирация	
етап.....			22
3.9. Методика	на	контролния	
етап.....			24
3.10. Анализ	на	резултатите	от
			проведения
			педагогически
експеримент.....			24
3.10.1. Анализ	на	резултатите	от
			констатиращия
етап.....			24
3.10.2. Анализ	на	резултатите	от
			формирация
етап.....			25
3.10.3. Анализ	на	резултатите	от
			контролния
етап.....			31
3.11.Потвърждаване	или	отхвърляне	на
			хипотезите
изследването.....			32
3.12.Изводи	от	дисертационното	
изследване.....			36
3.13.Приноси	за	теорията	и
			практиката
			от
изследване.....			41
Заклучение.....			42
Литература.....			43
Публикации	по	темата	на
изследването.....			44

Увод

Развитието на речта трябва да се разглежда не само в лингвистичен аспект (като овладяване от детето на фонетически, лексикални и граматически навици), но и в сферата на комуникативните умения (формиране на умения у детето да общува с връстници и възрастни), които са важни за формирането не само на култура на речта, но и на култура на общуване.

Ето защо комуникативна компетентност в предучилищна възраст се разглежда като способност на децата не само да формират отделни фрази, но и да избират онези от тях, които най-адекватно отразяват необходимото конкретно поведение в отделните речеви ситуации и речево взаимодействие, защото езикът като средство на комуникация има смисъл само в даден контекст. Ангелов подчертава, че комуникативната компетентност обхваща социалния контекст на проявление на езиковата компетентност, т.е. всичко, свързано със ситуацията, в която детето общува чрез езика, и то с всички възможни средства. (Ангелов 2007: 80).

Именно връзката между комуникацията и социализацията би могла да доведе до формирането у децата на т.н. комуникативни компетентност.

В настоящото изследване поставяме акцент върху комуникативната страна на словесното творчество, като се фокусираме върху комуникативното намерение в изказването на детето. Интенцията се реализира чрез по-близки, непосредствено изразени цели, които в отношението си към цялото, могат да бъдат определени като комуникативни задачи и намират израз в плана на разказа.

Способността на детето да разбира конкретна речева ситуация, в която е поставено му позволява да овладява активно езика. За да структурира разказа си и да подбере правилно изразните средства, детето се поставя в относително въображаема речева ситуация, която до голяма степен насочва изказването му в услуга на определената комуникативна задача и формира основите на комуникативната компетентност.

За тази цел в настоящото изследване апробираме технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група.

Глава първа. Теоретични аспекти на развитието на комуникативната компетентност на децата и съвременните ѝ проявления в родноезиковото обучение в предучилищна възраст

1.1. Дефиниране на комуникативната компетентност като понятие в теорията и практиката на езиковото обучение в предучилищна възраст

В тази част от глава първа са описани основните дефиниции на комуникативната компетентност като понятие в психологията, лингвистиката, теорията и практиката на родноезиковото обучение.

1.2. Съдържание и функции на комуникативната компетентност като понятие в теорията на езиковото обучение. Връзки и взаимоотношения на понятието с други основни понятия от понятийния апарат на методиката на обучение по български език.

В тази част се разглеждат диференциалните признаци на комуникативната компетентност, които произтичат от особеностите и спецификата на речевото общуване като вид социална дейност; функциите на комуникативната компетентност, когато се използва, за да се опишат характеристиките на обучението по български език, както и различни връзки и взаимоотношения с други основни понятия от съвременната парадигма на методиката.

1.3. Модел на комуникативна компетентност

Представен е четирисъставният модел на М. Кънали, който включва четири основни компонента: езикова, социолингвистична, дискурсна и стратегийна компетентност.

1.4. Комуникативните умения – самоцел или необходима компетентност.

Комуникативните умения се интерпретират от различни гледни точки – в контекста както на езиковото овладяване, така и на общуването като техен продукт; като необходимо условие за участие в тях и като проява на комуникативната компетентност.

Представен е адаптиран вариант на Ф. Даскалова, М. Балабанова и Сл. Златева на обособените от Б. Минчев седем етапа на формиране на уменията, които съотнасят към спецификата на комуникативните умения и позволява едновременно проследяване алгоритъма на развитието и усъвършенстването им.

1.5. Особености на комуникативната ситуация в процеса на овладяване на езика и развитие на речта в предучилищна възраст.

В тази част на глава първа е разгледана взаимовръзката съвместна дейност – общуване в процеса на овладяване на езика и развитие на речта в предучилищна възраст, като се взима под внимание както социалният контекст при общуването на децата, така и типизацията на начините им за общуване чрез речевите механизми в определена социална ситуация. Аргументира се необходимостта от формиране на комуникативно-речеви умения, изразяващи се в способността на децата не само да формулират отделни фрази, но и да избират онези от тях, които най-адекватно отразяват необходимото конкретно поведение в отделните речеви ситуации и речево взаимодействие.

1.6. Комуникативност и свързаност на речта

В тази част от глава първа са разгледани посочените от Б. Ангелов два основни критерия в развитието на свързаната реч.

Първият критерий е свързан с начините за решаването на речевата ситуация. Според него за развитието на свързаността и граматически правилната реч могат да се използват два начина – нагледно - образният и словесният начин.

Вторият критерий е свързан със социалната ситуация, в която протича речевото изказване. При този критерий също има определен начин за решаване на речевата задача. Това са начин от собствена позиция и начин от позицията на герой, като и двата се реализират с основните методи: разказ и преразказ.

1.7. Комуникативност и семантика на речта

В тази част на глава първа е разгледана връзката между пресъздаването на художествена литература и работата върху семантичната страна на речта на децата. Поставя се акцент върху точната употреба на думите, която е подчинена на конкретна речева ситуация и предоставя възможност да се схванат семантичните им отношения.

1.8. Психолингвистичен модел на пораждане на речта

В тази част на глава първа е разгледан психолингвистичния модел на пораждане на речта на Н. И. Жинкин. Представени са също основните елементи в структурата на речевото действие, които А.А. Леонтиев определя, доразвивайки идеята за фазовата структура на пораждане на речта на Л. С. Виготски.

1.9. Теоретични основи на методиката за развитие на речта в предучилищна възраст

В тази част от глава първа са синтезирани необходимите речевите умения за развитие на свързаната реч, описани в теорията за речевата дейност на А. А. Леонтиев и взаимовръзката между речевия и умствения аспект на овладяването на родния език в предучилищна възраст, разгледана от Ф. А. Сохин.

1.10. Образователни цели на единната система за предучилищна подготовка и овладяване на българския език в подготвителната за училище група

В тази част на глава първа са посочени образователните цели на единната подготовка и овладяване на българския език в подготвителна за училище група, както и единството на общата и специалната подготовка за училище в подготвителна група.

Глава втора: Творческият разказ като средство за развитие на комуникативно-речевите умения на децата в подготвителна група

2.1. Творческият разказ като текст

В тази част на втора глава е разгледан въпросът за основната единица на комуникацията през различни гледни точки в лингвистиката, където тя се интерпретира като изречение, текст и изказване. Посочени са основните признаци на текста, които го характеризират като речеви продукт, реализиращ комуникативен замисъл. Представен е теоретичен модел на текстообразуване, който подчертава значимостта на взаимовръзките между обективната действителност и текста; на текстообразуването и комуникативната задача.

2.2. Речевата ситуация и нейното отразяване в текста.

В тази част на втора глава са посочени критериите за оценка на текста като единица на комуникацията. Разгледана е структурата му на знакова единица, както и елементите на речевата ситуация, които се отразяват в него. Разгледано е влиянието на целта на общуването върху характера на изказването. Представени са типове комуникативни задачи, чрез които интенцията (комуникативното намерение) се реализира в речевия акт.

2.3. Проблемът за „гледната точка“ в речевото изказване на детето

В тази част на втора глава е представен модел на разказване, при който случката се състои от два компонента – позиция и събития, при чието обособяване се очертават различни речеви изказвания. Според позицията в речевото изказване детето може да възприеме гледната точка на очевидец, на безстрастен страничен наблюдател или на

един от участниците в случката и така да изрази отношението си към въображаемата ситуация в процеса на творческо разказване.

2.4. Разказът – особености, класификации, методи и методически похвати в обучението по разказване

2.4.1 Особености на детския разказ

В тази част на глава втора са разгледани особеностите на детския разказ като самостоятелно, разгърнато, свързано, оригинално изложение в което децата словесно представят собствени мисли, наблюдения, впечатления, преживявания по повод на някакъв нетекстов обект.

2.4.2. Класификации на детския разказ

В тази част на глава втора са посочени различни класификации на детския разказ, които систематизират детските изказвания според формата и съдържанието им (А.М. Бородич); според способността за изложение на свързан текст (О. Ушакова), според психологичната основа, на която се градят (Ф. Даскалова) и според предназначението им в общуването (М. Георгиева и И. Савова).

2.4.3. Систематизиране на словесни методи и методически похвати за развитие на творческия разказ

В тази част на глава втора са посочени общите и специфични словесни методи и методически похвати при формирането на различните видове творчески разкази.

2.4.4. Систематизиране на творчески методи и техники за развитие на словесно-творческите умения на децата

В тази част на глава втора са синтезирани част от методите на евристиката, които са подходящи за предучилищна възраст. Те провокират излизане извън границите на наличните представи с оглед намиране и привличане на информация от друга област, която може да разшири кръгозора.

2.5. Развитие на комуникативно-речевите умения чрез творческия разказ в подготвителна група. Същностни особености, принципни положения и подходи

В тази част на глава втора е представен механизмът на творческото въображение, описан от Л. С. Виготски, който в синтез с мисленето и емоциите рефлектира в речта посредством продуцираните текстове. Посочени са характеристиките на творческия разказ, както и условията за неговото усъвършенстване. Представени са очертаните от М. Балабанова пет нива в развитието на словесно-творческата дейност на децата.

2.6. Етапи в развитието на комуникативно-речевите умения чрез творческия разказ в подготвителна група

В тази част на глава втора са представени етапите в развитието на детския разказ, които са съответно и етапи в развитието на словесно-творческите и комуникативно-речевите умения на децата.

При подбора и систематизирането на видовете разкази, включени в трите равнища на апробирания от нас технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група (по откъс от текст, по опорни думи и по тема) се спряхме на теоретичните разработки на следните автори, чиито виждания за развитие на детското словесно творчество в най-голяма степен кореспондират с целта на настоящото изследване:

- лингводидактичната технология за творчески преразказ на Кр. Чичикова;
- технологичния модел за развитие на словесно-творческите умения на 5 – 7-годишните деца на М. Балабанова;
- похватите на Дж. Родари за разните на детското творчество и фантазия;
- метода на мисловните карти на Т. Бюзан.

Разказите, обекта на настоящото изследване, са систематизирани и описани в следната последователност:

1. Разказите по литературни произведения – репродуктивен и творчески преразказ;
2. Творчески разказ по картина;
3. Творчески разказ по схематизирани изображения;
4. Творчески разказ по откъс от текст;
5. Творчески разказ по опорни думи;
6. Творчески разказ по тема;
7. Творчески разказ по мисловна карта.

2.7. Технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група

Развитието на комуникативната страна на творческия разказ в подготвителна група налага разработването на такава система от речеви задачи, която да стимулира както творческото въображение, така и изпълнението на поставената комуникативна задача в процеса на разказването. За целта разработихме технологичен модел, който се съобразява с особеностите на въображението и мисленето на децата, а също така и с етапността на тяхното развитие.

При систематизирането на отделните видове творчески разкази, включени в модела, се фокусирахме върху намирането на оптималното съотношение между вербално зададените условия и стимулните елементи, което да осигури продуцирането на комуникативно пълноценни текстове. Това доведе до обособяването на три равнища на сложност според словесната основа – разкази по откъс от текст, по опорни думи и по тема, в които нагледният материал постепенно добива все по-обобщен и схематичен вид (Виж схема № 1).

Схема №1. Систематизиране на творческите разкази според сложността на словесната опора и вида на използвания нагледен материал.

Описаните равнища следват поэтапното преминаване от творчески разкази, при които се стимулира предимно възприятието и паметта, към такива, които стимулират репродуктивното въображение (формиращо представа за нещо ново на базата на неговото описание) и накрая към разкази, които в най-голяма степен съдействат за проявата на самостоятелност и оригиналност на мисълта при композиране на съдържание и при търсене на най-подходящата езикова форма.

Изхождайки от основните характеристики на творческия разказ, посочени от М. Балабанова: самостоятелно изграждане (без помощ и корекция от страна на слушателя), наличие на фабулиране и наличие на интрига и схващането на Р. Танкова, че “комуникативния статус на текста се определя както от информацията за обективната действителност, така и от информацията за спецификите на речевата ситуация, заради която е създаден” поставихме следните изисквания пред структурирания от нас технологичен модел:

- наличие на система от творчески разкази, отчитаща етапите в развитието на мисленето и въображението;
- мотивиране на речевата дейност чрез разнородни словотворчески методи и похвати;
- постепенно градиране на словесната основа на разказите по степен на трудност;
- постепенно минимализиране на нагледния опорен материал и трансформирането му в схематичен.
- поставяне на интелектуална комуникативна задача пред детето-разказвач (да се получи информация, да се изрази оценка, да се разясни, да се оспорва, да се изяснят позиции, да се поддържа мнение, да се развие тема и т.н.), която да отразява уменията му за продуциране на комуникативно насочен текст;
- поставяне на детето-разказвач в различа позиция в текста, която да отразява отношението му към въображаемата ситуация (Виж таблица №1).

Етапи в развитието на изследователския процес	Елементи на технологичния модел	Словесна основа	Словесни методи и похвати	Нагладена опора	Словотворческа задача	Комуникативна задача
	Констатиращ етап					
	текст на непознато литературно произведение	насочващи въпроси, оценъчни въпроси, проблемни въпроси, група от преки въпроси (план), ЧРО	сюжетна картина по произведение то	продуциране на творчески преразказ на непознато литературно произведение	да се изрази оценка на героите и техните постъпки в повествователен текст от позицията на страничен наблюдател	
	Формиращ етап					
	Първо равнище. Творчески разказ по откъс от текст:					
начало със завръзка на действието	насочващи въпроси, оценъчни	сюжетна картина за въвеждане на	продуциране на творчески разказ по дадено начало	да се изрази оценка на героите и техните постъпки	в	

	въпроси, проблемни въпроси, група от преки въпроси (план), ЧРО	героите	със завръзка на действието.	повествователен текст от позицията на страничен наблюдател
начало без завръзка на действието	насочващи въпроси, оценъчни въпроси, проблемни въпроси, група от преки въпроси (план), ЧРО	сюжетни картини по предложените пословици	продуциране на творчески разказ по дадено начало без завръзка на действието и пословици	да се изрази оценка на героите и техните постъпки в повествователен текст от позицията на страничен наблюдател
край на непознато литературно произведение	насочващи въпроси, оценъчни въпроси, проблемни въпроси, група от преки въпроси (план) ЧРО	сюжетна картина по произведение то	продуциране на творчески разказ по даден край и заглавие	да се изрази оценка на героите и техните постъпки в предходното сюжетно действие на повествователен текст от позицията на страничен наблюдател
Второ равнище. Творчески разказ по опорни думи:				
сродни думи	насочващи въпроси, група от преки въпроси (план), ЧРО	илюстрации	продуциране на творчески разказ, създаден на базата на две сродни думи, които са добре познати, имат семантична близост и предизвикват сходни асоциации	да се изрази оценка на героите и техните постъпки, чувства и мисли в повествователен текст от позицията на страничен наблюдател
фантазиен бином	контролни въпроси; група от преки въпроси (план);	илюстрации (цветни карти)	продуциране на творчески разказ на основата на фантазиен бином	да се изрази оценка на героите и техните постъпки в повествователен текст от

	насочващи въпроси; ЧРО			позицията на страничен наблюдател
фокусиран обект	метод на фокусираните обекти, група от преки въпроси (план), насочващи въпроси; ЧРО	илюстрации	продуциране на творчески разказ на основата на метода на фокусираните обекти	да се изрази оценка на фокусирания обект в повествователен текст с елементи на описание от позицията на участник в действието
неологизъм	контролни въпроси, група от преки въпроси (план), насочващи въпроси; ЧРО	илюстрации (цветни карти)	продуциране на творчески разказ на основата на неологизъм – дума с ново значение, съставена чрез обедняването на други две (аглутинация)	да се изрази оценка на въображаемо животно в описателен текст от позицията на очевидец
Трето равнище. Творчески разказ по тема:				
фабулна основа на действието	група от преки въпроси (план); насочващи въпроси	план – схема	продуциране на творчески разказ по тема, в която се съдържа фабулната основа на действието	да се изрази оценка на героите и техните постъпки в повествователен текст от позицията на участник в действието
измислен герой	морфологичен анализ; група от преки въпроси (план); насочващи въпроси	морфологичн а кутия с пиктограми (емотикони)	продуциране на творчески разказ по тема с измислен герой	да се изрази оценка на измислен герой в описателен текст от собствена позиция (участник в действието)
фантастична хипотеза	мозъчна атака; насочващи въпроси	мисловна карта	продуциране на творчески разказ на основата на фантастична хипотеза	да се изрази оценка на въображаема ситуация в разсъждение от позиция на страничен наблюдател
Контролен етап				
съвместно избрана тема	мозъчна атака;	мисловна	продуциране на	да се изрази оценка на

	контролни въпроси (план); насочващи въпроси; ЧРО	карта	творчески разказ на основата на съвместно избрана тема	героите и техните постъпки в повествователен текст от позицията на страничен наблюдател
--	--	-------	---	---

Таблица №1. Технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения чрез творческия разказ в подготвителна група.

Глава трета. Експериментално изследване върху уменията на децата да продуцират творчески разкази, притежаващи характеристиките на текстове.

3.1. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването са творческите разкази на децата на възраст от пет до седем години, продуцирани при специално организирани комуникативно-речеви ситуации.

Предмет на изследването е развитието на комуникативната компетентност чрез творческия разказ в подготвителна група.

3.2. Цел и задачи на изследването

Цел на изследването: Да се апробира технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група.

Задачите на изследването са:

1. Да се проучи и анализира научната литература по проблема.
2. Да се установи нивото на развитие на уменията на децата да анализират литературно произведение и да го преразказват.
3. Да се разработи технологичен модел, включващ система от творчески разкази с комуникативна насоченост, който да отчита етапите в развитието на мисленето и въображението.
4. Да се установи притежават ли характеристиките на комуникативно пълноценни текстове разказите на децата.
5. Да се определи степента на творчество в разказите на децата.
6. Да се установи влияе ли степента на творчество върху текстуалните характеристики на разказите.
7. Да се определи кои от изследваните творчески разкази развиват в най-голямо единство комуникативно-речевите и словесно-творческите умения на децата.

3.3. Хипотези на изследването

Първа хипотеза (H1): Предполагаме, че прилагането на разработения от нас технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група, ще доведе до продуцирането на комуникативно пълноценни изказвания, притежаващи характеристиките на текстовете.

Втора хипотеза (H2): Предполагаме, че степента на творчество на продуцираните разкази, включени в технологичния модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група, ще окаже влияние върху текстуалните им характеристики.

3.4. Организация и методика на изследването

В настоящото изследване са използвани теоретични и емпирични методи.

Теоретичните методи - теоретичен анализ, обобщаване и систематизиране на психологическа и педагогическа литература за проучването.

Емпирични методи - педагогически експеримент.

Педагогическият експеримент се проведе със 100 деца от ЦДГ №20 „Златното ключе“ – гр. Бургас, попадащи във възрастовия период от 5 до 7 години – 50 деца от ПГ 5 и 50 деца от ПГ 6.

Методът се проведе на четири етапа: предварително-диагностичен, констатиращ, формиращ и контролен.

Предварителният етап включва две диагностични задачи, които разкриват:

- умението на детето да разбира темата на непознато литературно произведение, да отделя основните структурни части на текста и да го озаглавява;
- последователността на предаване на структурата на текста (при разказване на познато литературно произведение), пълнотата на съдържанието му и отделните му части, да се разбере как детето свързва отделните микротемеи.

Констатиращият етап се проведе, за да се установят първоначалните уменията на децата за продуциране на комуникативно насочен текст чрез творческа деформация (творчески преразказ) на непознато литературно произведение. За целта в двете възрастови групи се проведе педагогическа ситуация за съставяне на творчески разказ по текст на непознато литературно произведение.

Във **формирация етап** се прилага специално създаден от нас технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в ПГ 5 и ПГ 6. Моделът включва десет вида разказа, които са ранжирани в три равнища,

според сложността на словесната основа и спецификата на нагледния материал, съответно: три разказа по откъс от текст, четири по опорни думи и три по тема.

Контролният етап установява настъпилите изменения в словесно-творческите и комуникативно-речевите умения на децата в ПГ 5 и ПГ 6, вследствие на приложената система на работа във формиращия етап. За целта в двете възрастови групи се проведеха педагогически ситуации за съставяне на творчески разказ по съвместно избрана тема.

В хода на педагогическия експеримент се прилагат следните методи и методически похвати:

- **словесни методи и похвати:** разговор, беседа, частичен речеви образец, обяснение;
- **творчески методи и техники:** мозъчна атака, морфологичен анализ, метод на фокусираните обекти, метод на контролните въпроси, аглутинация;
- **нагледни методи:** показ на сюжетна картина / илюстрация / схема; изработка на мисловна карта.
- **методи за анализ на данни:** контент-анализ, корелационен анализ.

3.5. Критерии и показатели за анализиране на резултатите.

1. Анализ на детските изказвания с цел да оценим текстуалните характеристики на създадените от децата творчески разкази.

В текстолингвистиката е прието за текст да се счита речев продукт със съответен обем, в който има наличие на контекстност и смислова цялост. Ето защо основните критерии, съобразно с които оценяваме творческите разкази на децата, са:

- **Обем на текста** – изразява се в количеството смислови единици (микротемите), които се съдържат в него. За предучилищна възраст е прието техният брой да е три – начало, случка и край;
- **Смислова завършеност на текста** - числов израз на отношението между количеството нарушения на целостта и общия брой на микротемите. За максимални негови средни стойности приемаме коефициенти до 0,30, които отчитат не повече от две нарушения на целостта;
- **Контекстност** - смисловата и формална съчетаемост на отделните единици в текста – числов израз на отношението между общия брой на лексикалните повторения (на самостоятелни думи), местоименията, местоименните наречия, предлозите, съюзите, съюзните думи и броят на всички думи в изказването. За предучилищна възраст оптималните.

2. За да оценим степента на творчество в разказите на децата, продуцирани в изпълнение на съответната комуникативна задача, използваме оценъчният коефициент на творчеството, предложен от Ф. Даскалова.

Оценъчният коефициент на творчеството представлява числов израз на отношението между броят на употребените прилагателни имена и наречия, и броят на всички думи в изказването. Изхождайки от особеностите на детското мислене и от резултатите в проведеното изследване, където този коефициент варира от 0,07 до 0,19, определихме като допустима минимална негова стойност 0,11. Под този коефициент разказите на децата се характеризират с ниска художествена образност, изразяваща се в обобщени образи и схематичен сюжет.

3. За да установим влияние ли степента на творчество върху текстуалните характеристики на разказите изследвахме корелационната зависимост между коефициентите К1, К2 и К3.

За целта използвахме Рангова корелация по Спирман.

Коефициентът на корелация се изчислява по формулата:

$$R_s = 1 - \frac{6 \sum d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

където: n – е обема на извадката (брой на разказите), а d_i - разликата между ранговете, присъдени на i -ия разказ.

4. За да определим кои от творческите разкази развиват в най-голямо единство комуникативно-речевите и словесно-творческите умения на децата, подбрахме тези от тях, които носят характеристиките на текст и притежават коефициент на творчество (К3) над установения в изследването минимум.

Базирайки се на резултатите в изследването, където коефициентът на творчество (К3) варира също в много широки граници (от 0,07 до 0,19 в ПГ 5 и от 0,08 до 0,17 в ПГ 6), определихме като минимална негова стойност 0,11. Под този коефициент разказите на децата се характеризират с ниска художествена образност, изразяваща се в обобщени образи и схематичен сюжет.

Смятаме, че подбора по степен на творчество, дава основание до се открият тези от разказите, които в най-голяма степен дават израз на детското въображение и същевременно отговарят на изискванията за текст.

3.6. Методика на предварителния етап и анализ на резултатите

В предварителното изследване използваме модифициран вариант на диагностичния модел на О. Ушакова , който включва две диагностични задачи.

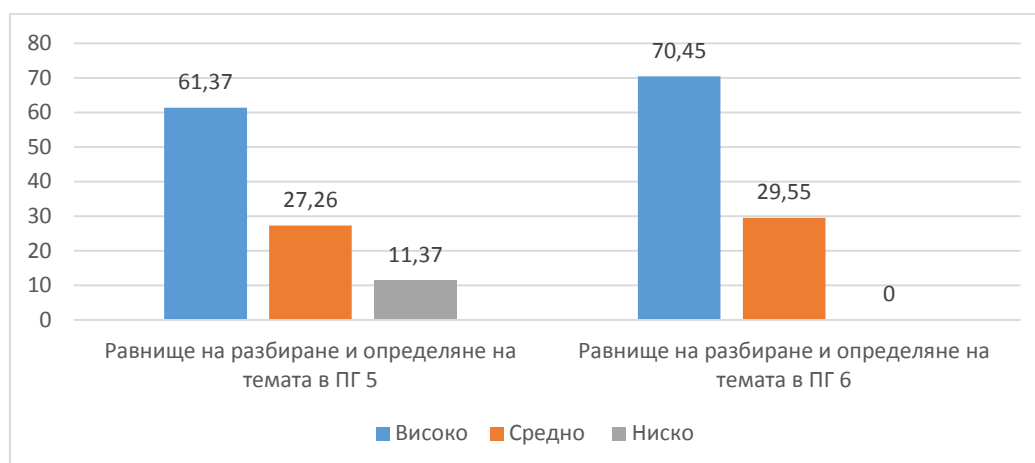
Диагностична задача 1. Цел: да се разкрие умението на детето да разбира темата, да отделя основните структурни части на текста и да го озаглавява.

Диагностична задача 2. Цел: да се разкрие последователността на предаване на структурата на текста, пълнотата на съдържанието му и на отделните му части, да се разбере как детето свързва отделните микротемеи.

Изводи от предварителното изследване

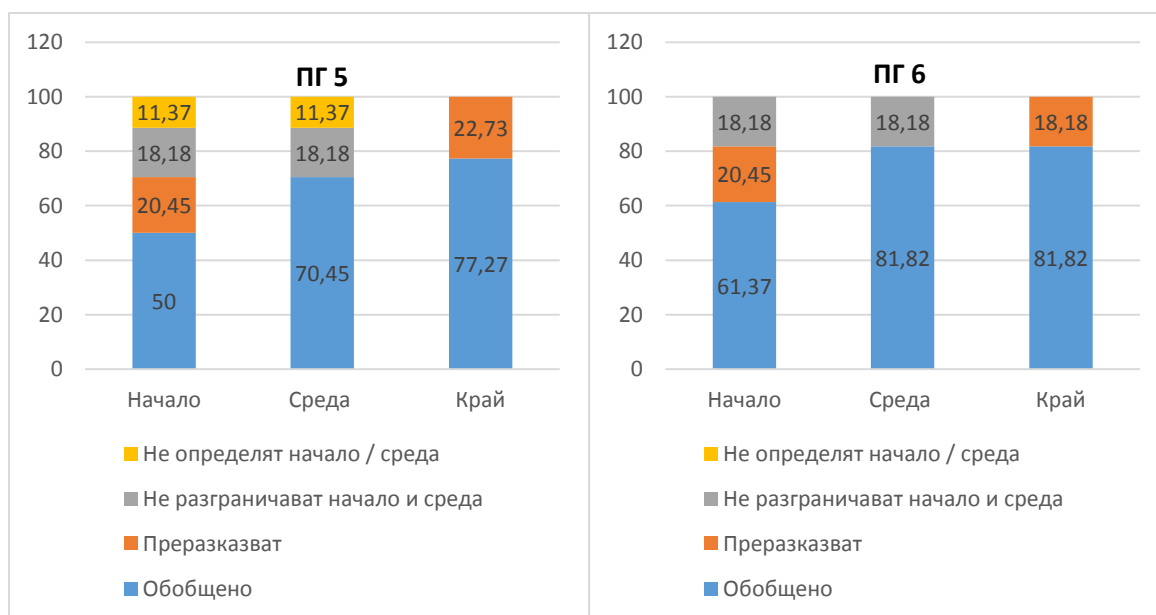
Изводи от първа задача на предварителното изследване:

Деца и в двете възрастови групи показаха високо равнище на разбиране и определяне на темата на приказката „Хитър Манго и рибарят“, като в ПГ 6 не бяха отчетени отговори, които да дават несъществена информация по въпроса, затова и там няма регистрирано ниско равнище (Виж диаграма №1).

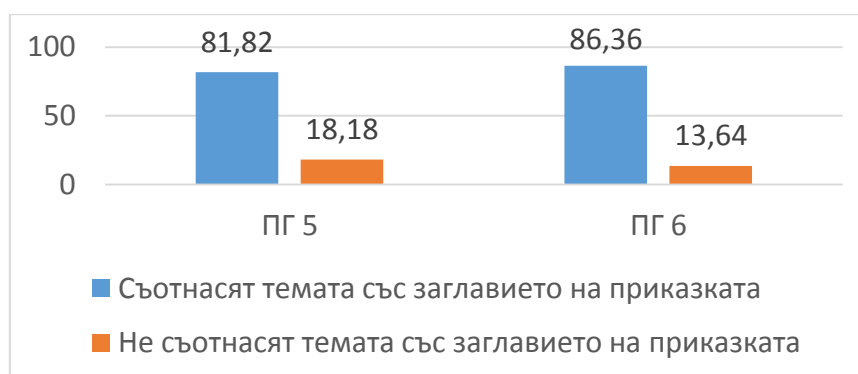
Диаграма №1. Равнище на разбиране и определяне на темата в ПГ 5 и ПГ 6.

При сравняване на уменията на децата в двете възрастови групи да разграничават отделните структурни елементи на текста се установиха по-значими грешки в ПГ 5, където малка част от изследваните все още изпитват затруднения в разграничаването на отделните микротемеи на текста. 18,18 % от децата и в двете възрастови групи се затрудняват в разграничаването на завръзката на действието от същинското сюжетно действие, а 20,45 % преразказват началото. Като цяло делът на децата, които представят обобщено отделните части на текста е най-голям, като в ПГ 6 той е над 50 % от изследваните (Виж диаграма №2)

Диаграма №2. Сравняване на уменията на децата в ПГ 5 и ПГ 6 да разграничават отделните структурни елементи на текста.

По отношение на уменията на децата да съотнасят темата на литературното произведение към неговото заглавие не бяха отчетени съществени различия, като и в двете възрастови групи болшинството от изследваните предложиха коректни заглавия, съответстващи с темата на литературното произведение – 81,82 % в ПГ 5 и 86,36 % в ПГ 6 (Виж диаграма №3)

Диаграма №3. Сравняване на уменията на децата в ПГ 5 и ПГ 6 да съотнасят темата на литературното произведение към неговото заглавие.

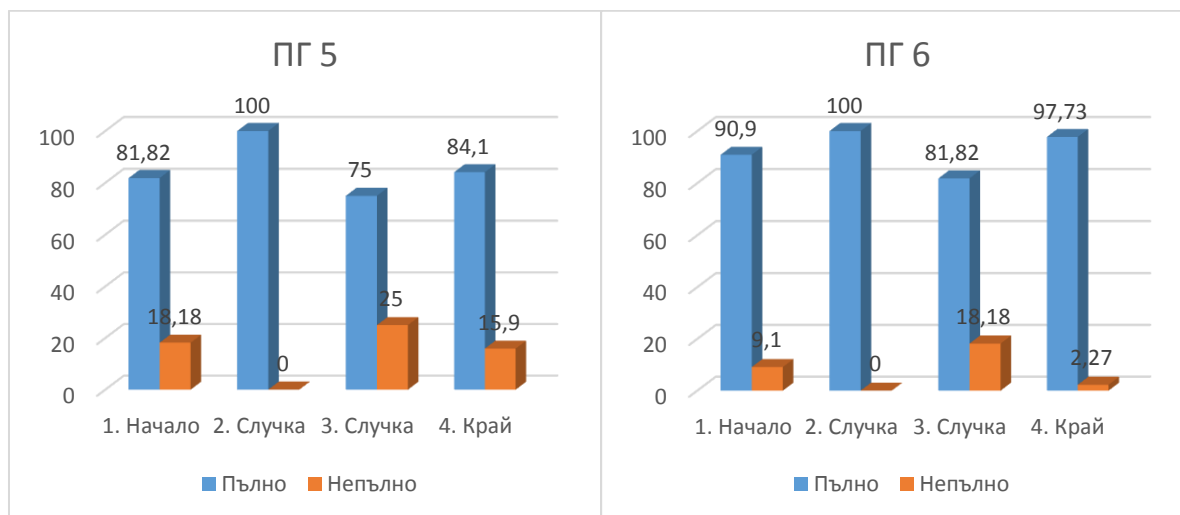
На основа на натрупания опит от възприемане на различни литературни жанрове, развитието на въображението и формираните първоначални умения за разказване (по нагледна опора), децата в подготвителна група овладяват нов вид речева дейност – съчиняване на приказки. За разкриването на преобладаващите умения, характерни за съчиняването в подготвителна група Ушакова предлага диагностична методика, част от която е следната задача.

Изводи от втора задача на предварителното изследване:

За провеждането на настоящата диагностична задача умишлено се спряхме на приказка, която е добре позната на децата, защото искахме да фиксираме максимално точно умението им за пресъздаване на свързан текст. За целта на изследването децата трябваше да съотнесат правилно всички епизоди в приказката към съответните части на повествованието и да разкрият максимално пълно всяка една от тях. Преценихме, че за оптималното проявление на тези умения е удачно да се спрем на добре познато и достатъчно обемно произведение, каквото е приказката „Червената шапчица“ от Шарл Перо.

Децата и в двете възрастови групи се справиха добре с поставената задача, като включиха в преразказите си всички епизоди на приказката. Не бяха отчетени нито пропуски, нито добавяне на излишна микротема.

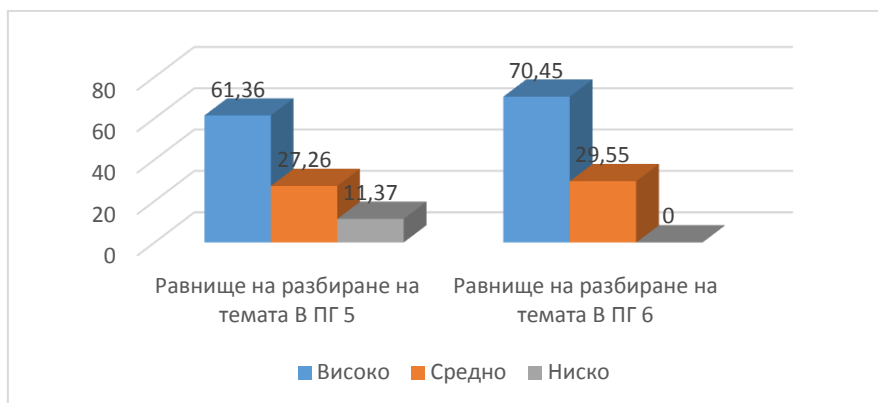
По отношение на пълнотата на разкриване на всяка от микротемите се установиха най-големи затруднения в третата микротема, в която се разгръща диалогът между Червената шапчица и вълка, преструващ се на нейна баба. 25 % от децата в ПГ 5 и 18,18 % от децата в ПГ 6 пресъздадоха този епизод от приказката, като интерпретираха свободно разговора между героите и по този начин допуснаха неточности. Неточности се установиха и в пресъздаването на началото на приказката, като 18,18 % от децата в ПГ 5 и 9,1 % от децата в ПГ 6 пропуснаха причинно-следствената връзка довела до прозвището на героинята или варираха със съдържанието на кошницата. Малка част от децата – 15,9 % в ПГ 5 и 2,27 % в ПГ 6 допуснаха нарушения и в пресъздаването на края на приказката, като описаха обобщено и схематично намесата на ловеца, спасяването на Червената шапчица и баба й и наказанието на вълка (Виж диаграма №4).

Диаграма 4. Равнища на разкриване на всяка структурна част на текста в ПГ 5 и ПГ 6.

На базата на пълнотата на разкриване на всяка структурна част направихме извод и за равнището на разбиране на темата. Децата, които не допуснаха неточности в

повествованието, причислихме към високо равнище на разбиране на темата, тези, които допуснаха по една неточност причислихме към средно равнище на разбиране, а децата допуснали повече от една неточност – към ниско равнище на разбиране на темата (Виж диаграма №5).

Диаграма №5. Равнище на разбиране на темата в ПГ 5 и ПГ 6.

3.7.Методика на констатиращия етап

В този етап на педагогическия експеримент се установиха първоначалните уменията на децата за продуциране на комуникативно насочен текст чрез творчески преразказ на непознато литературно произведение. За целта в двете възрастови групи се проведе педагогическа ситуация за съставяне на творчески разказ по текст на непознато литературно произведение.

Словесна основа: „Добрите стопани“ от Асен Разцветников

Нагледна опора: серия от сюжетни картини по произведението, картина на ферма за въвеждане на нови животни в приказката за Работливко и Работливка.

3.8.Методика на формирация етап

В този етап на педагогическия експеримент се приложи специално създаден от нас технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в ПГ 5 и ПГ 6. Моделът включва десет вида разказа, които са ранжирани в три равнища, според сложността на словесната основа и спецификата на нагледния материал, съответно: три разказа по откъс от текст, четири по опорни думи и три по тема.

Първо равнище. Творчески разказ по откъс от текст.

I. Творчески разказ по дадено начало със завръзка на действието

Словесна основа: откъс от стихотворната приказка „Светулката и счупеното фенерче“ от Мартин Илиев

Нагледна опора: картини за въвеждане на героите.

II. Творчески разказ по дадено начало без завръзка на действието

Словесна основа: откъс от стихотворната приказка „Зайо Байо Дългоух“ от Мартин Илиев.

Нагледна опора: сюжетни картини по двете пословици „Който зло прави, зло намира“ и „Приятел в нужда се познава“

III. Творчески разказ по даден край

Словесна основа: откъс от българската народна приказка „Силният лъв и малката мишка“ – българска народна приказка

Нагледна опора: сюжетна картина по произведението, изобразяваща кулминацията на сюжетното действие

Второ равнище. Творчески разказ по опорни думи

I. Творчески разказ по сродни думи

Словесна основа: съществително собствено име или название на одушевен предмет и съществително нарицателно.

Нагледна опора: илюстрации (снимки) на сродните думи *рибка* и *аквариум*

II. Творчески разказ на основата на фантазиен бином

Словесна основа: съществително собствено или название на одушевен предмет – *познато животно* и съществително нарицателно – *предмет от бита*

Нагледна опора: цветни карти за въвеждане на двете думи – части на бинома

III. Творчески разказ на основата на метода на фокусираните обекти

Словесна основа: съществително нарицателно, изпълняващо функцията на фокусиран обект и глаголи, пренесени от случайния обект върху фокусирания.

Нагледна опора: илюстрации на случайния обект – муха

IV. Творчески разказ по неологизъм

Словесна основа: съчетание от съществителни нарицателни – названия на животни и птици (аглутинация)

Нагледна опора: цветни карти, изобразяващи глава и крайници на животнит

Трето равнище. Творчески разказ по тема

I. Творчески разказ по тема - фабулна основа на действието

Словесна основа: тема „Как Зъбчо отиде в царството на зъбките“

Нагледна опора: план-схема на разказа

II. Творчески разказ по тема с измислен герой

Словесна основа: тема „Аз съм Стъкленият човек“

Нагледна опора: морфологична кутия на героя

III. Творчески разказ по тема на основата на фантастична хипотеза

Словесна основа: тема „Какво би станало, ако на Земята дойдат извънземни?“

Нагледна опора: мисловна карта по темата

3.9. Методика на контролния етап

В този етап на педагогическия експеримент се установяват настъпилите изменения словесно-творческите и комуникативно-речевите умения на децата в ПГ 5 и ПГ 6, вследствие на приложената система на работа във формиращия етап. За целта проведохме педагогически ситуации за съставяне на **творчески разказ по съвместно избрана тема.**

Словесна основа: заглавие на приказка, предложено от децата.

Нагледна опора: мисловна карта на приказката

3.10. Анализ на резултатите от проведения педагогически експеримент

3.10.1. Анализ на резултатите от констатиращия етап: Творчески разказ по текст на непознато литературно произведение.

Децата в двете експериментални групи съставиха по пет повествователни текста от позиция на страничен наблюдател върху приказката „Добрите стопани“ от Асен Разцветников.

При сравнителния анализ на текстуалните характеристики между двете експериментални групи в констатиращия етап наблюдаваме отчетлива разлика в смисловата цялост на текста (К1). Децата в ПГ 5 допуснаха много структурни грешки, показващи недостатъчно разбиране на темата и съответно на комуникативната задача, докато децата в ПГ 6 се справиха значително по-добре, като се придържаха към предварителния замисъл и допуснаха предимно неточности.

Регистрираният коефициент на контекстността (К2) в двете възрастови групи е висок – 0.75 за ПГ 5 и 0.73 за ПГ6, като между съотношенията на граматическите средства, използвани като конектори, не се наблюдават разлики

Тези резултати показват, че между децата в двете възрастови групи няма големи различия в уменията за съставяне на свързани изказвания. Различията на този етап се открояват в уменията им за творческа интерпретация на художествен текст, като съдейки по обема на разказите, нарушенията в структурното изграждане и свързаността, по-добре с тази комуникативна задача се справиха децата в ПГ 6.

Констатиращият коефициент на творчество (К3) в двете експериментални групи е нисък за творческия характер на разказите - 0,07 за ПГ 5 и 0,08 за ПГ 6. При трансформирането на качествата на героите детето е заставено да търси нови решения

на проблемните ситуации. За разрешаването на тази творческа задача от значение са както изградените умения за преразказ, без които детето не може да следи сюжетната линия, така и нивото на развитие на словесно-творческите умения, които позволяват творческата деформация на текста.

Регистрираните резултати показват, че на този етап от развитието на децата водеща роля има нагледно-образното мислене, което предполага активното участие на възприятието и паметта в процеса на повествованието.

3.10.2. Анализ на резултатите от формиращия етап

Първо равнище. Творчески разкази по откъс от текст

I. Творчески разказ по дадено начало със завръзка на действието

Децата в двете експериментални групи създадоха по пет повествователни текста върху началото (със завръзка) на непознато литературно произведение (стихотворната приказка „Светулката и счупеното фенерче“ от Мартин Илиев) от позиция на страничен наблюдател.

И в двете възрастови групи се продуцираха се разкази с малък обем (начало, случка, край), затова и не се наблюдават съществени нарушения в структурното изграждане на текста.

Децата в ПГ 5 се фокусираха върху хронологията на действието (разрешаването на проблемната задача), като заменяха героите шаблонно, без да разглеждат мотивите им. По този начин се създадоха еднотипни разкази с банален сюжет. Свързваме този резултат със слабото разбиране на поставената комуникативна задача, която изисква да се разкрият мотивите на горските животни да помогнат на светулката.

Разказите на децата в ПГ 6 се отличават с по-богато разнообразие от действащи лица, което води до по-богатото разгръщане на фабулата и по-пълноценното реализирането на комуникативната задача.

И в двете експериментални групи средният коефициент на смислова цялост (K1) е нисък – 0,07 за ПГ5 и 0 за ПГ6

Средният коефициент на контекстността (K2) в ПГ 5 е 0,65 и въпреки посочените недостатъци е показателен за уменията на децата да продуцират свързани текстове. По-богатото разгръщане на фабулата при децата в ПГ 6 води и до повишаване на броя на употребените в разказите лексикални единици, а от там и на показателите на свързаността (K2), която е със среден коефициент 0,76.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е нисък – 0,07 за ПГ 5 и 0,09 за ПГ 6.

II. Творчески разказ по дадено начало без завръзка на действието.

Деца в двете експериментални групи създадоха по четири повествователни текста върху началото (без завръзка) на непознато литературно произведение (стихотворната приказка „Зайо Байо Дългоух“ от Мартин Илиев) и пословици от позицията на страничен наблюдател.

При сравняване на текстуалните характеристики в двете експериментални групи се наблюдават значителни различия в смисловата цялост и контекстността, както между отделните експериментални групи, така и между разказите. По пословицата „Който зло прави, зло намира“ децата в двете възрастови групи съставиха интересни разкази, като тези в ПГ 6 се отличават с по-богата фабула, наситена с динамика и интрига. По втората пословица обаче децата продуцираха много банални разкази. Те съставиха еднотипни текстове, в които се варира само с мотивите на Зайо да потърси помощ от вълка.

В ПГ 6 няма регистрирани нарушения в структурното изграждане на текстовете (K1), но в два от разказите в ПГ 5 са допуснати структурни грешки, които се дължат на недостатъчното разгръщане на една от микротемите.

Коефициентите на свързаност (K2) показват, че отсъствието на завръзка по-скоро стимулира словесно-творческите и комуникативно-речевите умения на децата, отколкото да ги затруднява.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е нисък - 0,07 за ПГ 5 и 0,08 за ПГ 6.

III. Творчески разказ по даден край

Деца в двете експериментални групи създадоха по пет повествователни текста върху края на непознато литературно произведение (българската народна приказка „Силният лъв и малката мишка“) от позицията на страничен наблюдател.

Коефициентът, отчитащ нарушения в структурната цялост (K1) и в двете експериментални групи е 0 и е показателен за високата степен на цялостност, изразена в съответствие на съдържанието на разказа на предварително формулираната комуникативна задача.

Разликата в стойностите на средния коефициент на контекстността (K2) в разказите по даден край е по-малка от разликата в предходния експеримент, като в ПГ 5 той е 0,73, а в ПГ 6 – 0,75. Високите му стойности са показателни за уменията на децата да продуцират свързани текстове по даден край на непознато литературно произведение с помощта на нагледна опора.

Констатираният коефициент на творчество (K3) в ПГ 5 е 0,1 и е по-висок от този на ПГ 6, който е 0,8.

Второ равнище. Творчески разказ по опорни думи

I. Творчески разказ по сродни думи

Деца в двете експериментални групи създадоха по пет повествователни текста от позицията на страничен наблюдател върху сродните думи „рибка“ и „аквариум“.

Сравнението на текстуалните характеристики на разказите в двете експериментални групи разкрива повече сходства, отколкото различия в уменията на децата да продуцират творчески разказ по сродни думи.

Коефициент на смисловата цялост (K1) и в двете експериментални групи е 0 и показателен за уменията на децата да разказват по сродни думи.

Ниският коефициент, отчитащ нарушенията в смислова цялост е предпоставка за високия коефициент на свързаност (K2), който и в двете групи е висок – 0,69 за ПГ 5 и 0,75 за ПГ 6

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е висок – 0.13.

II. Творчески разказ на основата на фантазиен бином

Деца в двете експериментални групи съчиниха по шест повествователни текста на основата на фантазиен бином от позицията на страничен наблюдател.

Сравнението на текстуалните характеристики на разказите в двете експериментални групи разкрива известни различия в уменията на децата да продуцират творчески разказ на основата на фантазиен бином.

Средният коефициент на смисловата цялост (K1), който отчита нарушенията в структурното изграждане на текста и в двете експериментални групи е нисък – 0,06.

Деца в ПГ 6 съчиниха интересни истории с двете думи – части на бинома, като в четири от шестте разказа вмъкнаха допълнителни герои, чийто образи обаче са изградени главно на базата на действителна характеристика и са представени много обобщено.

И в двете експериментални групи се наблюдава слаба художествена образност, като само в един от шестте разказа децата използват олицетворение на предмета, като го включват в активно взаимодействие с животното (ПГ 5: змия – ключ; ПГ 6: заек – роза)

Разказите в ПГ5 се отличават с по-беден и схематичен сюжет, фокусирам главно върху действията на героите с предмета, докато в ПГ 6 децата разглеждат още взаимодействията между героите, техните качества и обстоятелствата на действието.

Коефициентът на свързаност (K2) е висок – 0,78 за ПГ 5 и 0,80 за ПГ 6.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е нисък – 0,07.

III. Творчески разказ на основата на метода на фокусираните обекти

Децата в двете експериментални групи съчиниха по пет повествователни текста с елементи на описание на основата на метода на фокусираните обекти от позицията на участник в действието.

Средният коефициент на смисловата цялост (K1), който отчита нарушенията в структурното изграждане на текста и в двете експериментални групи е 0. Свързваме го с малкия обем на разказите, който произхожда от бедния опит на децата със словотворчески задачи, комбиниращи описание и повествование. Структурирайки разказа си, децата се фокусираха върху случката, която избраха да разкажат, а описанието на летящия стол, макар и задължителен елемент в структурата на всеки разказ, запази своя обобщен характер във всички текстове. Сюжетът и в двете експериментални групи е беден и схематичен, фокусиран главно върху действията на детето със стола. В три от петте разказа и в двете възрасти отчитаме стремеж към съчиняване на интересна и оригинална случка, като действието се развива предимно в Космоса или в небето.

Коефициент на свързаност (K2), поради малкия обем на разказите, и в двете експериментални групи е много нисък – 0,57 за ПГ 5 и 0,65 за ПГ 6.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е сравнително висок – 0,14 за ПГ 5 и 0,10 за ПГ 6.

IV. Творчески разказ на основата на неологизъм

Децата в двете експериментални групи съчиниха по пет описателни текста на основата на дума – неологизъм от позиция на очевидец.

При сравнение на текстуалните характеристики в двете експериментални групи се наблюдават съществени различия в смисловата цялост на текстовете и в тяхната контекстност. По-добре с комуникативната задача се справиха децата в ПГ 6, където в два от разказите има пропуски в описанието, но те се подразбират от останалите негови елементи и не ощетяват пълнотата на представянето и конкретността на образа. В ПГ 5 пропуските също са два, но се отнасят до местообитанието на описваното животно.

Отсъствието на този елемент в структурата на текста чувствително ощетява неговата цялост, затова коефициентът на смислова цялост (K1) в ПГ 5 е 0,13, а в ПГ 6 – 0. Коефициента на контекстност и в двете възрастови групи е много нисък - 0,44 в ПГ 5 и 0,63 в ПГ 6.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е най-високият регистриран до момента в изследването: 0,19 за ПГ 5 и 0,17 за ПГ 6. Отдаваме това както на малкия обем на разказите, така и на описателният им характер, който предполага повишена употреба на съществителни и прилагателни имена.

Трето равнище. Творчески разказ по тема

I. Творчески разказ по тема – фабулна основа на действието

Деца в двете експериментални групи съчиниха по четири повествователни текста по тема, в която се съдържа фабулната основа на действието, от позицията на участник в него.

При сравнение на текстуалните характеристики в двете експериментални групи се наблюдават по-съществени различия в свързаността (K2) на текстовете, които произтичат от различния обем на разказите и от съотношението на лексикалните единици, използвани като конектори. Средният коефициент на контекстност за ПГ 5 е 0,68, а за ПГ 6 – 0,79.

В ПГ 6 разказите се отличават с по-голям обем и съответно с по-честа употреба на свързващи думи, които доведоха и до по-пълноценното разгръщане на фабулната основа заложена в темата. Деца предложиха собствени варианти в развитието на проблемната ситуация, като обогатиха сюжета с повествование, разгръщащо обстоятелствата на действието и описателни елементи, които направиха образите (Зъбчо, феята и царството на зъбките) по-конкретни и ярки.

Деца в ПГ 5 се придържат строго към предложения схематичен план, като интерпретираха само завръзката на действието.

При сравняване на коефициентът, отчитащ нарушенията в структурната цялост на текста (K1) за първи път отчитаме резултат в полза на ПГ 5, където той е 0, докато в ПГ 6 е 0,08.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е висок: 0,16 за ПГ 5 и 0,11 за ПГ 6. Досега свързвахме високия коефициент на творчество с наличието на описателни елементи в текста и с малкия обем на разказите, но в конкретния творчески разказ текстовете на децата съдържат оптималния за

възрастта брой лексикални единици. Това показва, че и в двете възрастови групи децата развиват фабулната основа на темата, като използват голям брой прилагателни имена и наречия. С тяхна помощ изграждат фиксираните в схематичния план ярки образи и събития.

II. Творчески разказ по тема с измислен герой

В двете експериментални групи се съчиниха по три описателни текста по тема с измислен герой от собствена позиция (пряк участник в действието).

При сравнение на текстуалните характеристики в двете експериментални групи се наблюдават по-съществени различия в свързаността (K2) на текстовете, които произтичат както от различния обем на разказите, така и от начина, по който децата сглобяват и описват героя си.

В ПГ 5 описанието е по-скоро декларативно и представя портретна характеристика на героя – Стъкленият човек разказва за себе си, като описва обичайните си постъпки и уменията, свързани с тях. Само в третия разказ се наблюдава елемент на фабулиране – героят разказва за срещата си с вълшебникът на Стъклената гора. Това води и до ниският коефициент на контекстност (K2) – 0,62.

В ПГ 6 Стъкленият човек разказва за конкретни свои действия и постъпки: в първия разказ той спасява хора, заклещени в паднала кола, а в третия се грижи за бездомно кученце. Портретната му характеристика произтича от повествованието, което обхваща в себе си всички компоненти на морфологичната кутия. Само във втория разказ представянето на героя е декларативно и включва в себе си повече от посочените за допустими характеристики. Това води до по-високия коефициент на контекстност (K2), който в ПГ 6 е 0,75.

Коефициентът, отчитащ нарушенията в структурната цялост на текста (K1) е 0,22 и в двете групи, като в ПГ 5 се отчете по едно нарушение в структурата на два от разказите, а в ПГ 6 се установиха две нарушения в един разказ.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи отново е висок: 0,18 за ПГ 5 и 0,14 за ПГ 6. Свързваме силната проява на творчество в текстовете с подчертано описателния характер на разказите и със сравнително малкият им обем.

III. Творчески разказ по тема на основата на фантастична хипотеза

Децата в двете експериментални групи съставиха по шест текста – разсъждения върху фантастична хипотеза от позиция на страничен наблюдател.

При сравняване на текстуалните характеристики в двете експериментални групи се отчетоха значителни различия в смисловата цялост (K1) на текстовете.

В ПГ 6 децата допуснаха структурни грешки в два от разказите, като се фокусираха само върху една от гледните точки. Това се отрази в коефициента на смислова цялост, който е със стойност 0,11. Разсъждавайки върху нея, обаче те включиха оригинални идеи, с които добавиха нови асоциативни връзки към мисловната карта. По този начин се реализира идеалната ѝ цел – да стимулира творческото мислене и да отключи скрития потенциал на детското въображение. Затова свързваме отчетените пропуски не с неумение на децата да се придържат към комуникативната задача, а с разминаване във вижданията им по разглеждания проблем

В ПГ 5 не се отчитат грешки в структурната цялост на текстовете, но разказите на децата се отличават с по-схематизирано изложение и малък обем.

По отношение на свързаността на текстовете (K2) разликата в коефициентите, макар и в полза на ПГ 5, е пренебрежимо малка: 0,74 за ПГ 5 и 0,73 за ПГ 6. В съотношението между лексикалните единици, използвани като конектори, в двете експериментални групи няма разлика. Обичайно най-много са лексикалните повторения, които преобладават значително над останалите граматически средства.

Констатираният коефициент на творчество (K3) и в двете експериментални групи е висок - 0,19 за ПГ 5 и 0,16 за ПГ 6. Това показва, че разказът по тема на основата на фантастична хипотеза развива в единство комуникативно-речевите и словесно-творческите умения на децата.

3.10.3. Анализ на резултатите от контролния етап

I. Творчески разказ по съвместно избрана тема

Децата в ПГ 5 съчиниха два повествователни текста по съвместно избрана тема от позицията на страничен наблюдател, а децата в ПГ 6 – три.

Децата в ПГ 5 разказваха съвместно, докато при децата в ПГ 6 се наблюдава по-голяма самостоятелност, но и в двете експериментални групи разказващите деца бяха подкрепяни от педагога с насочващи въпроси.

Разказите се характеризират с цялостност на разработения сюжет. Наблюдава се композиционна завършеност, която се изразява в наличието на завръзка, кулминация и развързка, въпреки отсъствието на план. Отчита се относителна пълнота на разкриване на темата и оригиналност в разработването ѝ, при което децата включват в сюжетното действие герои и вълшебни предмети от мисловната карта. Тези резултати

свидетелстват за отсъствие на нарушения в структурното изграждане на текста и затова коефициентът на цялостност (K1) е 0

Въпреки отчетените различия в разпределението на думите – конектори, средният коефициент на свързаност (K2) в двете експериментални групи е с близки стойности - 0.82 в ПГ 5 и 0.84 в ПГ 6.

Това ни показва, че продуцирането на творчески разкази по съвместно избрана тема, подкрепено с атрактивна нагледа опора, каквато е мисловната карта, съдейства за високото развитие на комуникативно-речевите умения на децата както в ПГ 5, така и в ПГ 6.

Констатираният коефициент на творчество и в двете експериментални групи е висок: 0,12 за ПГ 5 и 0,11 за ПГ 6. Свързваме този показател със спецификата на опорния материал, който предостави възможност за активизиране на свободни асоциации. В рамките на мисловната карта те предоставиха богат набор от лъчеви връзки, които децата комбинираха в тематично единство. Съвместният избор на тема също оказва своето стимулиращо влияние както върху комуникативно-речевите, така и върху словесно-творческите умения на децата, които включиха в повествованието оригинални идеи, касаещи героите и обстоятелствата на действието.

3.11. Потвърждаване или отхвърляне на хипотезите в изследването

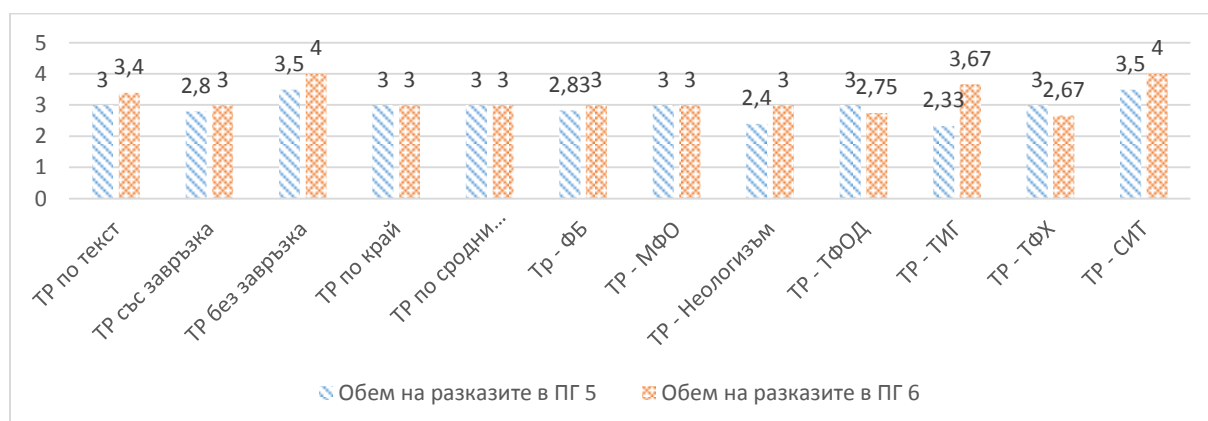
1. Потвърждаване или отхвърляне на първа хипотеза (H1)

Първата хипотеза в изследването гласи: Предполагаме, че прилагането на разработения от нас технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група, ще доведе до продуцирането на комуникативно пълноценни изказвания, притежаващи характеристиките на текстове.

Първият показател, на който се спряхме е обемът на текста. Определихме го чрез количеството смислови единици (микротем), които се съдържат в него. За предучилищна възраст е прието техният брой да е три – начало, случка и край, като в подготвителната част педагогът маркира тяхната последователност в текста със серия от преки въпроси (план).

Оказа се, че 50 % от разказите на децата и в двете възрастови групи са съставени от три микротем; 17 % от разказите в ПГ 5 и 33 % в ПГ 6 съдържат повече от три микротем. С по-малко от три микротем са 33 % от разказите на децата в ПГ 5 и 17 % от разказите на децата в ПГ 6, които представляват описания и разсъждения.

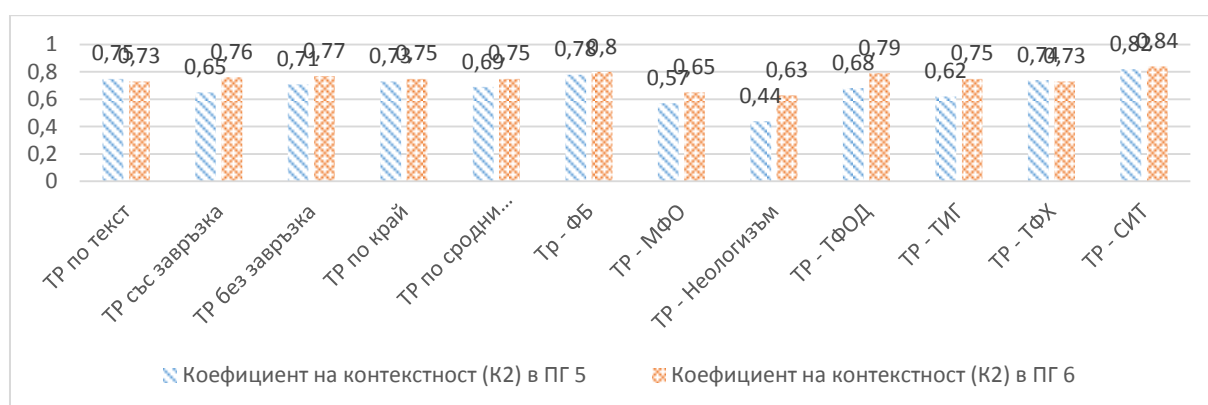
Този резултат показва, че от гледна точка на обема разказите на децата съответстват на възприетото разбиране за текстова единица (Виж диаграма №6).

Диаграма №6. Обем на разказите в ПГ 5 и ПГ 6.

Вторият показател, по който оценявахме разказите на децата е целостта на смисловото им съдържание – наличие на всички части на текста. За измерването му използвахме т.н. коефициент на цялостност (К1), който представлява числов израз на отношението между количеството нарушения на целостта и общия брой на микротемите.

В анализираният разкази този коефициент се движи между 0 и 0,30. Тази негова стойност е достатъчно ниска, за да се приеме, че нарушенията при структурното изграждане са достатъчно малко, тоест като цяло разказите на децата са смислено завършени цялости (Виж диаграма №7).

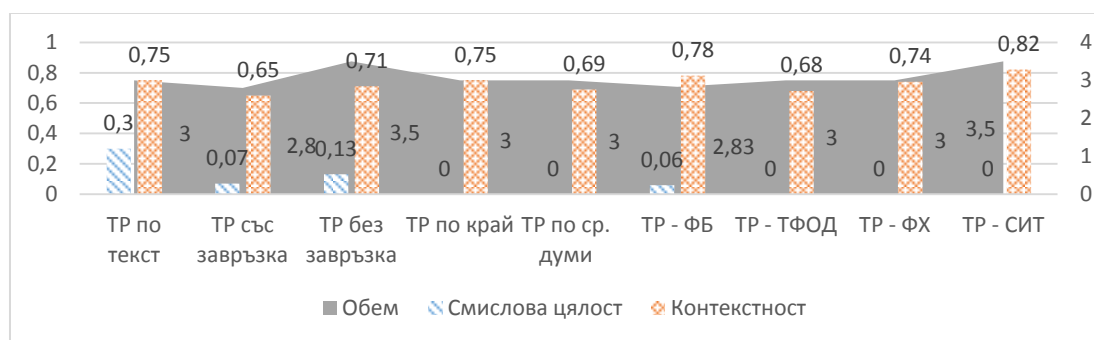
Диаграма №7. Коефициент на контекстност (K2) в ПГ 5 и ПГ 6.

Предвид възрастовите особености на децата и характера на словотворческите задачи, включени в технологичния модел, определихме като оптимални негови стойности от 0,65 до 0,85 и за двете възрастови групи. Това доведе до отпадане на три от разказите в ПГ 5 и един в ПГ 6. Два от отпадналите разказа в ПГ 5 са по опорни думи – творчески разказ на основата на метода на фокусираните обекти и творчески

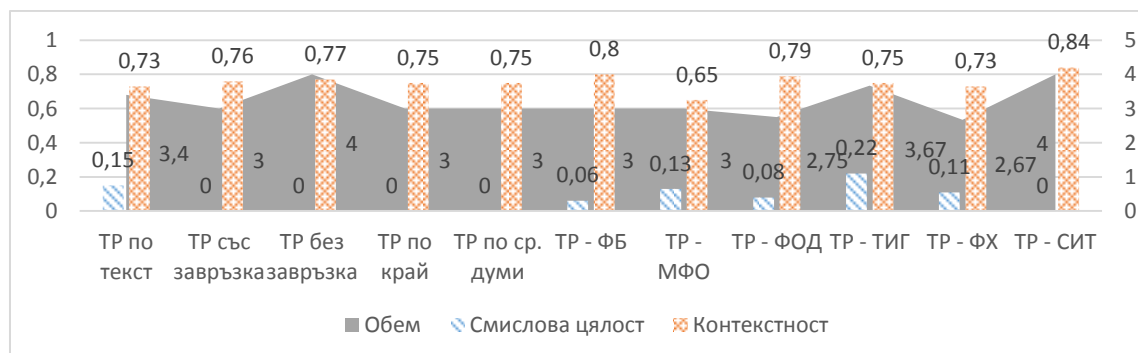
разказ по неологизъм, а един по тема с измислен герой. В ПГ 6 отпадна само един разказ – творчески разказ по неологизъм.

Отпадналите три разказа изискват прилагането на творчески техники и похвати, които са слабо познати и труднодостъпни за децата, и изискват допълнителна работа за пълноценното им усвояване.

Описаните резултати дават основание да се твърди, че 9 от разказите, включени в технологичния модел в ПГ 5 и 11 в ПГ 6 носят характеристиките на текстове, тъй като притежават нужната контекстност, представляват смислова цялост и имат обем, съответстващ на приетото за възрастта (Виж диаграми №8 и №9).

Диаграма №8. Творчески разкази, които притежават характеристики на текст в ПГ 5.

Диаграма №9. Творчески разкази, които притежават характеристики на текст в ПГ 6.

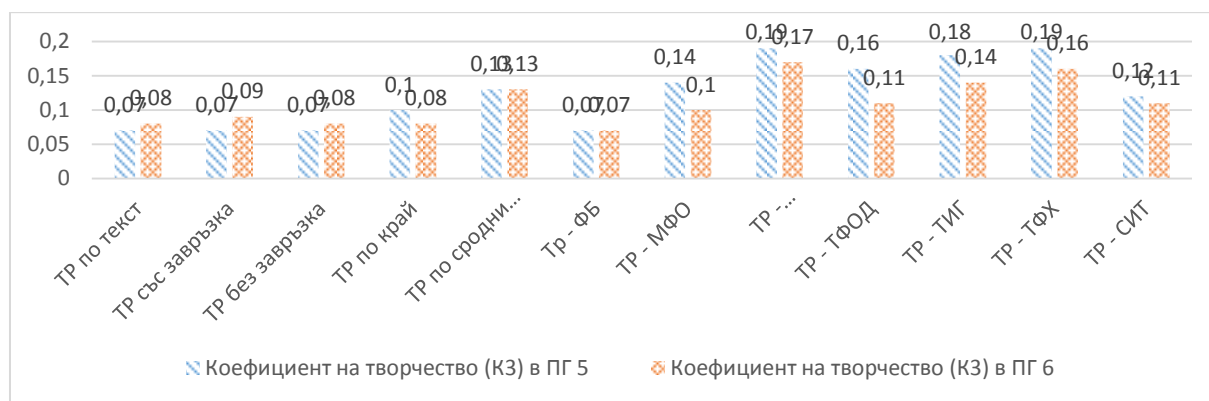
Анализът на получените резултати доказва, че първата хипотеза в изследването се потвърждава.

2. Потвърждаване или отхвърляне на втора хипотеза (H2)

Втората хипотеза в изследването гласи: Предполагаме, че степента на творчество на продуцираните разкази, включени в технологичния модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група, ще окаже влияние върху текстуалните им характеристики.

За проверката на втората хипотеза използвахме установената от З. Н. Новлянская закономерност, според която разказите на деца – творци и съчинители съдържат значително повече прилагателни имена и наречия, отколкото разказите на другите деца. Затова измерихме творчеството чрез т.н. коефициент на творчество (КЗ), който представлява числов израз на отношението между прилагателните имена и наречията и всички думи в изказването.

Коефициентът на творчество (КЗ) изчислихме поотделно за всяко изказване, след което намерихме неговата средна аритметична стойност за всеки вид разказ и възрастова група. Оказа се, че този коефициент варира от 0,07 до 0,19 в ПГ 5 и от 0,07 до 0,17 в ПГ 6 (Виж диаграма №10).

Диаграма №10. Коефициент на творчество (КЗ) в ПГ 5 и ПГ 6.

За потвърждаване на втората хипотеза използваме Рангова корелация по Спирман.

Коефициентът на корелация се изчислява по формулата:

$$R_s = 1 - \frac{6 \sum d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

където: n – е обема на извадката (брой на разказите), а d_i - разликата между ранговете, присъдени на i -ия разказ.

Достоверността на коефициента R_s се проверява с помощта на неговата таблична критична стойност t_c или нулевата хипотеза $H_0 : R_s = 0$, т.е. няма корелация между изследваните параметри и следователно емпиричният коефициент може да се счита за случаен.

Хипотезата H_0 се проверява по t - критерия на Стюдънт, който се пресмята по формулата:

$$t = R_s \sqrt{\frac{n-2}{1-R^2}}$$

Ако стойността на t е по-голяма от критичната стойност на критерия при

степени на свобода $k = n - 2$ и при равнище на значимост $\alpha = 0,05$, хипотезата H_0 се отхвърля и обратно.

При изчисляване на коефициента на корелация между К1 и К3 се получава $R_{S1} = 0,81$, което означава, че съществува много силна корелация между смисловата цялост на текста и творчеството в продуцираните разкази.

Между К2 и К3 съответно получаваме коефициент на корелация $R_{S2} = 0,44$, т.е. съществува умерена корелация между смисловата и формална съчетаемост на текста и творчеството в продуцираните разкази.

Анализът на получените резултати доказва, че втората хипотеза в изследването се потвърждава.

3.12. Изводи от дисертационното изследване

Влияние на творческия разказ върху развитието на комуникативно-речевите умения на децата в подготвителна група.

Анализът на степента на творчество на разказите в изследването потвърждава тезата на М. Балабанова, че децата не умеят да използват похвати за преобразуване образите на възприятието и паметта (единственият използван похват е персонификацията), поради което процесите на въображението са предимно от възпроизвеждащ характер.

Изводът, до който стига авторката, че мисленето и въображението в творческия процес се съпътстват, без обаче да се покриват напълно, се потвърждава от голяма част от продуцираните в настоящото изследване разкази, където наблюдаваме наличие на замисъл и логическа последователност на изложението, при които обаче създадените образи и ситуации не са нови за детето, а заимствани.

Тази особеност на детското словесно творчество особено ярко се илюстрира от разказите по опорни думи и особено в разказите по метода на фокусираните обекти и по неологизъм (аглутинация), където детето трябва да създаде нов образ чрез използване на въображението за комбиниране и преобразуване на представи и да го материализира в плана на устната реч, като обозначи от собствена позиция основните му характеристики. Затрудненията, които срещат децата се изразяват в механично пренасяне на качества и признаци на пряко възприемани обекти, при което създават схематични и непълни образи.

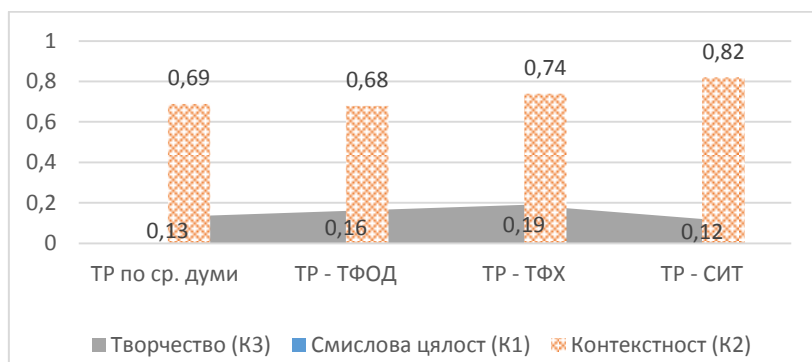
Изхождайки от тази особеност на детското мислене и от стремежа ни да установим **кои от разказите, притежаващи характеристиките на текст, развиват в най-голямо единство комуникативно-речевите и словесно-творческите умения на децата**, определихме като минимална стойност на коефициента на творчество (К3)

0,11, който в изследването варира от 0,07 до 0,19 в ПРГ 5 и от 0,07 до 0,17 в ПГ 6. Под коефициент на творчество 0,11 разказите на децата се характеризират с ниска художествена образност, изразяваща се в обобщени образи и схематичен сюжет.

При така заложения критерий разказите, които носят характеристиките на творчески текстове за ПГ 5 са четири, от тях:

- **един по опорни думи** - разказ по сродни думи;

три по тема – разказ по тема, фабулна основа на действието, разказ на основата на фантастична хипотеза и разказ по съвместно избрана тема (Виж диаграма №11).

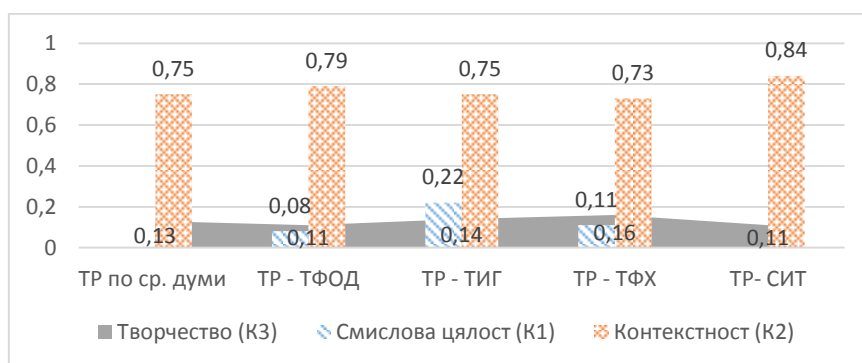

Диаграма №11. Продуцирани творчески текстове в ПГ 5.

Разказите, които носят характеристики на творчески текстове в ПГ 6 са пет, от тях:

- **един по опорни думи** – разказ по сродни думи;

четири по тема – разказ по тема, фабулна основа на действието, разказ по тема с измислен герой, разказ на основата на фантастична хипотеза и разказ по съвместно избрана тема (Виж диаграма №12).

Диаграма №12. Продуцирани творчески текстове в ПГ 6.

Анализът на отделните видове творчески текстове, според степента на участие на нагледна опора, показва, че показът на картина улеснява мисленето, но ограничава въображението в рамките на нагледно представеното съдържание.

Това потвърждава тезата ни, че словесно провокираните условия на дейността (текст, откъс от текст, опорни думи и тема) имат различен развиващ ефект и в различна степен улесняват децата в зависимост от участието на нагледния материал.

Докато при разказите по откъс от текст, при които се използва и нагледен способ(сюжетна картина), се стимулира главно прякото възпроизвеждане и досъчиняване на база изобразеното, при разказите със словесен способ на решаване на задачата(опорни думи, тема), където нагледното средство има второстепенна роля, детето трябва да извършва сложен процес на припомняне на факти от миналия опит и да ги обобщава и систематизира в нови връзки. Това умение се отразява върху структурата на разказа, чиято смислова цялост и свързаност показват, че мисловната дейност при децата в подготвителна група може да протича само в словесен план, без да е свързана с непосредственото възприемане на външни предмети. За това свидетелства още изграждането на обобщени образи и ситуации в разказите по тема, при които нагледният материал представлява схематични изображения и пиктограми.

На базата на анализа на текстуалните и творческите характеристики на продуцираните текстове установихме, че разказите, които развиват в най-голямо единство комуникативно-речевите и словесно-творческите умения на децата в подготвителна група са разказът по сродни думи и разказите по тема.

Сравняване на показателите на текстуалността и творчеството в констатиращия и контролния етап на педагогическия експеримент

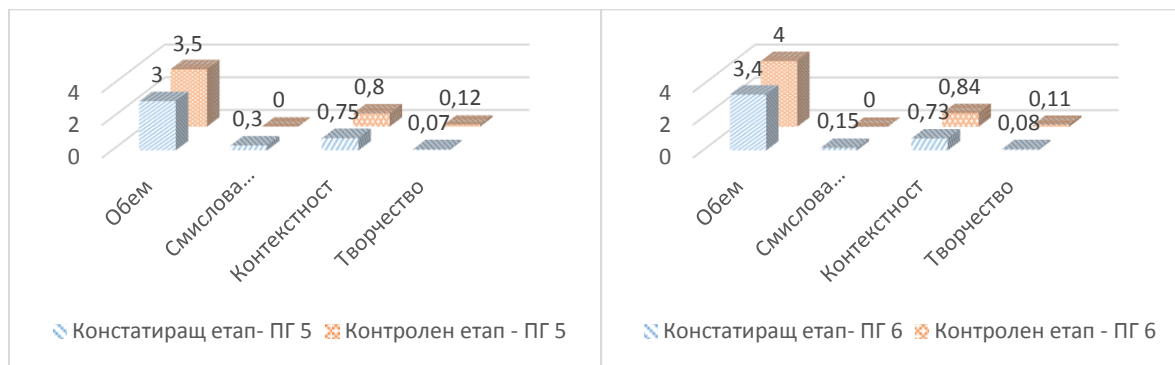
При сравняване на показателите за обем, цялостност (K1), свързаност (K2) и творчество (K3) на текста, и за двете възрастови групи, установяваме по-високи резултати в изходящото изследване.

Обемът на разказите бележи ръст и в двете възрасти, като в ПГ 5 в констатиращия етап на изследването разказите на децата съдържат между две и три микротемати, а в контролния – между три и четири; в ПГ 6 в констатиращия етап разказите на децата съдържат между три и четири микротемати, а в контролния – четири.

Коефициентът отчитащ нарушения в структурното изграждане на текста (K1) в контролния етап на изследването и за двете възрастови групи е 0, за разлика от констатиращия етап, където в ПГ 5 е 0,30, а в ПГ 6 – 0,15.

Коефициентът на свързаност на текста (K2) също бележи ръст, като в констатиращия етап в ПГ 5 е 0,75, а в контролния – 0,80; в констатиращия в ПГ 6 е 0,73, а в контролния - 0,84.

Творчеството на разказите е в тясна зависимост от текстуалните характеристики на текста. С увеличаването на обема, смисловата цялост и свързаността на текста, се увеличава и коефициента на творчество, който свидетелства за художествена образност и оригиналност на сюжетите. В констатиращия етап на изследването коефициента на творчество е 0,07 за ПГ 5 и 0,08 за ПГ 6, а в контролния е 0,12 за ПГ 5 и 0,11 за ПГ 6 (Виж диаграма №62).

Диаграма №62. Сравняване на текстуалните и творчески характеристики на разказите в констатиращия и контролния етап на изследването в ПГ 5 и ПГ 6.

Резултатите от педагогическия експеримент потвърждават тезата ни, че за развитието на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група е необходимо поетапно усложняване на словесната основа, на базата на която се обособяват три последователни равнища на трудност– от видове творчески разкази, при които се стимулира предимно възприятието и паметта, към такива, които стимулират репродуктивното въображение (формиращо представа за нещо ново на базата на неговото описание) и накрая към разкази, които в най-голяма степен съдействат за проявата на самостоятелност и оригиналност на мисълта при композиране на съдържание и при търсене на най-подходящата езикова форма.

На база на получените резултати направихме следните **обобщения**:

1. За развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група е необходимо:
 - равнище на развитие на речта, мисленето и въображението, което според психолозите се отчита най-рано в петгодишна възраст;
 - умение за разбиране на темата и отделяне на основните структурни части на текста;
 - изградено умение за последователно и пълно пресъздаване на текста.

2. Овластяването на новите форми на разказване е желателно да се извършва в самостоятелни методически единици, в рамките на комплексно организирани преднамерени речеви ситуации.
3. Независимо от преднамерения им характер, мотивацията на творческата дейност трябва да се осъществява посредством създаване на близки до естествените при общуване комуникативно-речеви ситуации.
4. Ситуативно-действения характер на детското мислене, интересът на детето към необичайното, особеното, изискват използването на занимателни и игрови елементи при провокиране на речевите ситуации в подготвителна група. Това спомага те да добият характер на стимули за речева активност и комуникативна целесъобразност.
5. В процеса на педагогическото взаимодействие децата на емпирично равнище осъзнават текста като комплексно явление, на които са присъщи признаците – свързаност, граматичност, информираност, цялостност и завършеност, които го характеризират като готов продукт на комуникативния процес.

3.13.Приноси за теорията и практиката от дисертационното изследване:

1. Проучване и изследване на влиянието на творческия разказ в развитието на комуникативно-речевите умения на децата в подготвителна група.
2. Разработване на технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в ПГ 5 и ПГ 6, който включва различни по форма разкази, систематизирани в три равнища според сложността на словесната опора и участието на нагледния материал.
3. Систематизиране на творчески методи и похвати, и интегрирането им в технологични схеми за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група.

Заклучение

Комуникативното обучение по български език и литература в детската градина се нуждае от система от речеви задачи, в която централно място да заемат въпроси, свързани с речевото общуване, а лингвистичната информация да се представя в зависимост от значенията, които децата се налага да изразяват в общуването и функциите, които се реализират чрез езиковите средства в конкретни комуникативно-речеви ситуации.

Опит за конструиране на такава система е разработеният от нас технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група. Той е съобразен със спецификата и приоритетите на образователното съдържание по български език и литература в детската градина и е мотивиран от идеята за приемственост между детската градина и началното училищно обучение.

Резултатите от изследването показват, че разказите по тема, включени в последното трето равнище на технологичния модел, развиват в най-голямо единство комуникативно-речевите и словесно-творческите умения на децата.

Поетапното усложняване на словесната опора от тема, в която се съдържа фабулната основа на действието, до тема, чието съдържание се разгръща с помощта на мисловна карта, подпомага децата в търсенето на творчески решения на поставените интелектуални комуникативно-речеви задачи.

Това налага по-системна работа върху разказването по тема в подготвителна група, когато децата вече са овладели елементи на абстрактно – логическо мислене, което дава възможност за опериране с представи и образи в чисто мисловен и речеви план.

Прилагането на разработения от нас технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата чрез творческия разказ в подготвителна група, води до продуцирането на комуникативно пълноценни изказвания, които се характеризират със:

- тематично единство, изразено в цялостност на смисловото съдържание на текста и в подчиняване на изказването на предварителния замисъл;

- композиционно завършен сюжет, изразен в смисловата и формална съчетаемост на отделните единици в текста;
- създаване на нови образи чрез използването на въображението за комбиниране и преобразуване на представи и относителната им конкретизация чрез словесно обозначаване на някои особености на психичното състояние на героите.

БИБЛИОГРАФИЯ

на цитираната в реферата литература

1. Ангелов 2007: Ангелов, Б. Комуникативни аспекти на ранното чуждоезиково обучение. С., УИ „Св. Климент Охридски“.
2. Балабанова 1999: Балабанова, М. Граматика на фантазия дискурс. Развитие на словесно-творческата дейност в детската градина. С., „ОБРАЗОВАНИЕ“ ООД
3. Бородич 1981: Бородич, А. М. Методика развития речи детей. М.
4. Бюзан 2010: Бюзан, Т., Б. Бюзан. Твоят ум може всичко. С., Софтпрес.
5. Виготски 1983: Виготски, Л. С. Мислене и реч. С., Наука и изкуство.
6. Георгиева, Савова 2003: Георгиева, М., И. Савова. Писмените ученически текстове. Втора част – Съчинения. С., Кръгзор.
7. Даскалова, Балабанова, Златева 1998: Даскалова, Ф., М. Балабанова, Сл. Златева. Игра, общуване, език (в детската градина). Бл.
8. Даскалова, Терзиева, Петрова, Танева, Илиева 2012: Даскалов, Ф., М. Терзиева, В. Петрова, Кр. Танева, Ц. Илиева. Методика за развитие на речта и овладяване на българския език в детската градина. Пл., Макрос.
9. Жинкин 1982: Жинкин, Н. И. Речь как проводник информации. М.
10. Леонтьев 1969б: Леонтьев, А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. М.
11. Новлянска 1978а: Новлянская, З. Почему дети фантазируют. М
12. Родари 1986: Родари, Дж. Граматика на фантазията. С., Наука и изкуство.
13. Сохин 1979: Сохин, Ф. А. Развитие речи детей дошкольного возраста. Пособие для воспитателя дет. сада. М., Изд. Просвещение
14. Танкова 1998: Танкова, Р. Моделиране на текст. В помощ на обучението за развитие на комуникативно-целесъобразна реч. Пл., Сема 2001.
15. Ушакова, Струнина 2013: Ушакова, О. С., Е. М. Струнина. Методика развития речи детей дошкольного возраста. М., Владост.

16. Чичикова 2003: Чичикова, Кр. Децата преразказват...За преразказването и преразказите в годините преди училище. Сема2001, Пл.
17. Canale,M., M. Swain. 1980. Theoretical bases of communicative approaches to Second Language teaching and testing. - In: Applied Linguistic № 1, 1980.

Публикации, свързани с темата на изследването

1. Вълчева, П. (2013) Разказът по серия от сюжетни картини като компонент на детската наративна компетентност // Образование, подходи, технологии. Студентски научен форум. УИ „Паисий Хилендарски“, 35-41. ISBN 978-954-423-897-1
2. Вълчева, П. (2014) За някои особености на въображението в творческите разкази на децата в предучилищна възраст //Образование и технологии, бр.5, 61-62. ISSN 1314–1791.
3. Вълчева, П (2015) Фантазийният бином на Джани Родари като компонент на детската наративна компетентност в предучилищна възраст // Докторантски изследвания, бр.1, УИ „Паисий Хилендарски“, 108-117. ISSN 2367-7309
4. Вълчева, П. (2015) Формиране на комуникативна компетентност чрез творческия преразказ и творческия разказ в предучилищна възраст // Ценности, мотивация и креативност в образованието. Студентски научен форум. УИ „Паисий Хилендарски“, 30- 37. ISBN 978-619-202-069-9
5. Вълчева, П (2015) Лингводидактични особености на детския преразказ в предучилищна възраст // Образование и технологии, бр. 6, 52-54. ISSN 1314–1791.
6. Вълчева (2016) Технологичен модел за развитие на комуникативно-речевите умения на децата в подготвителна група чрез творческия разказ по откъс от текст // Образование и технологии, бр. 7, 121-123. ISSN 1314–1791.
7. Вълчева, П. (2016) Методът на мисловните карти като алтернатива в развитието на комуникативната компетентност чрез творческия разказ в подготвителна група // Алтернативи в образованието. УИ „Паисий Хилендарски“, научноизследователски проект № НИ15 – ПФ007, 164-178. ISBN 978-619-202-194-8

